

Марија Н. Јаневска¹
 Универзитет у Крагујевцу
 Филолошко-уметнички факултет
 Докторске академске студије из филологије

**КРИТИЧКИ ПРИКАЗ МОНОГРАФИЈЕ
 УЧЕЊЕ ДВА СТРАНА ЈЕЗИКА У РАНОМ УЗРАСТУ,
 АЛЕКСАНДРА ШУВАКОВИЋ
 (Александра Шуваковић, *Учење два страна језика у
 раном узрасту*, Крагујевац: Филолошко-уметнички
 факултет, Крагујевац, 2017, 233 стр.)**

Монографија *Учење два страна језика у раном узрасту*, ауторке Александре Шуваковић, пружа увид у разне области, како усвајања језика, тако и саме наставе језика у раном узрасту. Поменути монографија објављена је 2017. године од стране Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу, а настала је у оквиру научно-истраживачког пројекта *Настава и учење: проблеми, циљеви и перспективе*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Монографија проф. Александре Шуваковић чини делимично измењену верзију докторске дисертације, одбрањене 2015. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду, под називом *Настава италијанског језика као другог страног језика у раном узрасту*.

Обим публикације је 233 стране, и њу чине следеће целине: (а) Уводно поглавље које упознаје читаоца са самом тематиком књиге као и њеном структуром (стр. 11–14); затим поглавља под називима: (б) Развој матерњег, другог и страног језика у раном узрасту: сличности и разлике (стр. 15–27); (в) Рано учење страних језика (стр. 29–56); (г) Приступ, методе и технике у настави страног језика у раном узрасту (стр. 57–68); (д) Европска политика вишејезичности и учење страних језика од раног узраста (стр. 69–88); (ђ) Резултати емпиријског истраживања раног учења италијанског језика као другог страног језика (стр. 89–163); као и (е) Општи закључак (стр. 165–168).

Како Шуваковић у самом уводу књиге помиње, наведена поглавља могу се сврстати у три веће целине: (а) прва целина представља осврт на досадашња теоријска сазнања у области усвајања матерњег, другог, и страног језика; (б) друга целина описује тенденције у ЕУ које се односе на учење страних језика почев од прве деценије XXI века; док је (в) трећа целина студија случаја, односно, истраживање емпиријско-теоријског карактера чији су резултати представљени у завршном делу монографије.

¹ marija.janevska@filum.kg.ac.rs

У оквиру прве целине, односно теоријског оквира, ауторка првенствено указује на нужност дефинисања и разграничавања термина *мајтерњи, друђи, и сџрани језик*, из разлога што се термини *друђи* и *сџрани језик* често користе као синоними. У складу са теоријским становиштем, ауторка дефинише *мајтерњи језик (Л1)* као први, односно, најчешће, првоусвојени језик, који дете усваја при рођењу у оквиру друштвене групе којој припада, то јест, у којој одраста. *Друђи језик (Л2)* дефинише се као језик којим се друштвена заједница којој дете припада служи, али који није његов матерњи језик, већ језик који је често предуслов интеграције појединца у колектив. Шуваковић такође издваја чињеницу да је усвајање Л2 спонтан процес, за разлику од *сџраног језика (СЈ)* који је заправо језик који се учи изван друштва или земље, дакле он није широко распрострањен у окружењу детета и није неопходан за практичну употребу, за разлику од Л2.

Наредна дихотомија вредна помена је и дихотомија појмова *учење* и *усвајање*, као и ново тумачење појма *рано учење сџраних језика*. Следећи теоријски став Клејна, Кршена и многих других, проф. Шуваковић термин *усвајање* види као најчешће спонтани процес који се одвија у природном окружењу, у периоду од рођења до десете године живота. Као супротстављен термин јавља се термин *учење*, који се традиционално дефинише као свестан процес, који карактерише узраст након десете године живота, са циљем да се усвоје формални аспекти СЈ или Л2. У складу са представљеним дефиницијама, ауторка предлаже ново тумачење термина *рано учење сџраних језика*, којим би он обухватио период од треће до десете године, и односио би се на учење СЈ1/СЈ2 у раном узрасту. Овакво становиште се коси са ранијим схватањем овог термина на основу ког би се рано учење сврстало под категорију усвајања. Како би се даље осветлила разлика у учењу, односно, усвајању, проф. Шуваковић даје преглед најважнијих теорија попут *бихевиористичке, напшвиистичке, кођнипшвне* и *пшорије консџруктивизма*. Треба напоменути и бројне факторе који утичу на процес раног учења страног/их језика које ауторка објашњава у оквиру категорија *унушрашњи* и *сшљашњи* фактори. У оквиру унутрашњих фактора, проф. Шуваковић пружа опис досадашњих теоријских сазнања која се тичу узраста и неурофизиолошких карактеристика младих ученика која подржавају хипотезу критичког периода, затим надареност, мотивацију, и емотивна стања ученика. Као спољашњи фактори издвајају се окружење у коме се одвија учење, односно, учионица и атмосфера, улога наставника или родитеља/породице, интеракција у учионици, инпут, као и разни микрофактори попут учесталости, то јест, дужина изложености језику који се учи, повратна информација коју ученик добија од наставника, и експанзија. Представљени фактори су заправо чињенице које су добро познате онима који се баве методиком, међутим неопходно их је изложити како би се успоставио изван теоријски увод за оне који се по први пут срећу са материјом, а пре свега, неопходно је јер чини основу за истраживање представљено у трећој целини монографије.

Претходно поменуते одлике периода раног детињства чине, како ауторка напомиње, централно место данашњих истраживања зарад једног циља – развијања и примене нових приступа, метода, и техника подучавања, односно, побољшања образовног система, чему се више пажње посвећује у засебном поглављу под називом *Приступити, методе и технике у настави страних језика у раном узрасту*. Након дефинисања појмова *приступити, метода, и техника*, пружа се кратак осврт на неке од приступа и метода као што су *психо-афективни и психо-моторни приступити, хуманистичко-афективни приступити, ТПР метод, метод сугестивне дијалогике, метод неуролингвистичког програмирања, природни метод, и лудодидактика*. Неизоставно је рећи да се ауторка овом приликом служи бројном литературом која употпуњује теоријски оквир монографије, она такође пружа систематизован, али исто тако исцрпан, преглед теорије који је сасвим довољан за упознавање читаоца, уколико се он са њом сусреће по први пут.

Ова публикација је од великог значаја за домаћу науку јер, не само да пружа теоријски увид у основе методике наставе, већ се дотиче и савремених тенденција у ЕУ које се односе на учење страних језика, тачније тенденција које истичу нужност познавања матерњег и два страна језика. Ово и те како има везе са самом тематиком књиге, јер како Шуваковић напомиње, да би се уопште постигла способност владања страним језицима, неопходно је отпочети процес учења што раније, то јест, у периоду детињства. На основу прикупљених података које ауторка излаже, у оквиру ЕУ превласт добија енглески језик као водећи страни језик како у првом образовном циклусу (чак 73% ученика у ЕУ учи енглески језик као први страни језик), тако и у другом образовном циклусу (90%). Други страни језик је, како Шуваковић истиче, најчешће или језик суседне државе или државе из које долази знатан број имиграната.

Још већи значај има чињеница да је ауторка посветила пажњу и дешавањима у Србији, тачније, анализирањем података Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, долази се до закључка да се језичка политика Србије одвија у складу са тенденцијама ЕУ, односно, да институционализовано учење страних језика у Србији траје већ преко два века, а да је учење два страна језика, од којих је први страни језик готово увек енглески, у готово свим основним школама обавезно. Како би то представила, ауторка се посебно осврће на увођење италијанског као другог страног језика, даје чак и опис наставног плана и програма за италијански језик за први, други, трећи и четврти разред основног образовања, затим даје списак одобрених уџбеника за поменуте разреде у оквиру којих ауторка напомиње битан недостатак, а то је да аудио-материјал у саставу уџбеника углавном чини природан изговор, што представља потешкоћу приликом учења с обзиром да тон гласа, брзина говора, коришћење пауза, или понављање, нису у складу са потребама ученика. Додатна замерка је и степен изложености ученика страном језику који је ограничен и пре свега недовољан како би се језик правилно усвојио, будући да се говори о језику који се усваја

изван лингвистичке заједнице којој тај језик припада. Иако се као пример узима италијански језик, сведоци смо исте праксе када су у питању и остали језици попут енглеског, немачког, француског, или шпанског. Самим тим видимо да, поред представљања чисте теорије, и досадашњих сазнања до којих се долази систематизацијом разних истраживања која се тичу учења страног језика и наставе уопште, проф. Шуваковић испитује и стање у нашој земљи што је од великог значаја за нас. Стога, ова публикација и те како може имати практичну примену, односно може скренути пажњу на неке од битних недостатака, па самим тим и допринети побољшању наставе страних језика у Србији.

Трећа, а уједно и најобимнија целина ове монографије је студија случаја. Можемо рећи да чак највећи допринос представља управо ова целина публикације, с обзиром на степен истражености проблема. У оквиру ове целине су најпре представљена истраживања у вези са раним учењем страних језика, не само у Србији већ и у региону. Издвајају се радови и дисертације које су се бавиле овим проблемом, попут радова Б. Милатовић, Ј. Вучо, Д. Ђоровић, Н. Лалић Вучетић и других, која су послужила као инспирација и основа за спроведено истраживање. Највећи број претходних истраживања тицала су се, како ауторка напомиње, младих ученика који су усвајали више језика директном имерзијом, па су се тако резултати углавном тицали *усвајања*, и то *других* језика, а не *страних*. У складу са дефиницијом учења успостављеном на почетку књиге, истраживање проф. Шуваковић је теоријско-емпиријског карактера, и базира се на истраживању процеса учења два страна језика из различитих лингвистичких породица (енглески и италијански). Оно обухвата различите методе попут интервјуа, тестова, посматрања, анкети којима су тестирани ставови ученика, родитеља и наставника, итд. Истраживање обухвата четири групе од по 15 ученика првог и другог разреда основне школе, који су праћени током две школске године. Управо ова чињеница показује озбиљност спроведеног истраживања које има за циљ испитивање основних хипотеза о учењу страних језика не само у одређеном периоду, него пружа могућност да се сагледа да ли се одређени ставови као и тенденције мењају током нешто дужег периода учења. Теоријска основа с почетка монографије примењена је и на само истраживање, пре свега ставови Фергусона, Чомског, Кршена, Каминса, Гарднера и Ламберта, чији су радови инспирисали циљеве овог истраживања попут потврђивања функционалности увођења другог страног језика у основним школама, налажење смерница за побољшање наставе, дефинисање функционалног наставног програма као и неопходних метода и техника. У складу са општеприхваћеним ставом да афективни филтер утиче на успешност учења језика, истраживање је укључило и став родитеља, као и ученика о томе да ли им се допада учење страног језика (у овом случају италијанског), на шта је велики број испитаника одговорио позитивно (70% за италијански језик, и 48% за страни језик уопште). Како успешност учења традиционално подразумева и добар однос између наставника и ученика, у оквиру овог

истраживања проф. Шуваковић такође испитује ову хипотезу, поново на основу спроведене анкете. Као фактори који позитивно утичу на однос између ученика и наставника, а самим тим и на учење, издвојили су се ставови који се односе на то да ли се ученицима допада оно што наставници раде током часова, да ли наставници знају имена ученика, да ли су наставници строги и да ли имају другарски однос са ученицима. На иста питања одговарали су и наставници. Истраживање је показало да ученици највише цене пријатан однос са наставником као и његово ведро расположење, разумевање потреба ученика, као и јасно, прегледно и занимљиво излагање наставника приликом наставе. Истраживање је такође укључило и ставове родитеља, где се показало да родитељи најчешће испољавају позитиван став према учењу једног или више страних језика на раном узрасту и да су задовољни наставним процесом.

Значај спроведеног истраживања огледа се и у чињеници да је оно указало и на одређене проблеме у оквиру наставе. Наиме, поред закључка да је потребно повећати фонд часова, и додатно изложити ученике страном језику који уче, и поред чињенице да је нужно у оквиру првог образовног циклуса понудити још неки језик изузев енглеског језика који, по резултатима истраживања проф. Шуваковић, учи чак 89,9% ученика, значајна је и напомена да је, пре свега у Европи, и то из пословних разлога, неопходно познавати матерњи језик и два страна језика, и да та тенденција такође налази примену и у српском школству. Истраживање потврђује да је, како би се дошло до тог циља, потребно започети учење већ у периоду између шесте и десете године, обезбедити посебни наставни програм намењен раном учењу страних језика, као и додатно информисати наставнике о одговорности коју имају као фацилитатори процеса учења.

У лингвистичкој теорији, питање страних језика није страно и свакако се подоста радило на истраживању предности, као и мана раног учења страних језика. Међутим, као што је и сама ауторка напоменула, у региону су се истраживања углавном тицала усвајања другог језика, а не учења страног, посебно не учења два или више страна језика. Како би се уопште дошло до валидних закључака, истраживање изискује дуготрајна испитивања што ученика, родитеља, наставника, наставног материјала, података до којих се дошло анализом других сродних истраживања, комбиновање различитих приступа, итд. што ауторка ове монографије свакако чини. Ова књига иде у корак са савременим тенденцијама, као и општом теоријом о учењу страних језика, и не само да описује тренутно стање, већ и доводи до битних закључака. Тако ова монографија, која притом нема нимало лак задатак, даје допринос истраживањима која се тичу методике наставе, и не само да доноси новине на теоријском плану, већ је и значајна због потенцијалне примене у настави будући да јасно указује на недостатке које је неопходно решити зарад квалитетније наставе и постизања већих успеха када говоримо о савладавању два страна језика.